

دانشگاه علوم پزشکی تهران

دانشکده پزشکی

عنوان:

بررسی ملاحظات اخلاقی، جایگاه حقوقی و شناسایی عوامل مبادرت به پزشکی تدافعی و شیوع آن در ایران

پایان نامه برای دریافت درجهی دکترای تخصصی در رشته اخلاق پزشکی

نگارنده:

دکتر محمد حسین افتخاری

اساتید راهنما:

دکتر باقر لاریجانی

دکتر احسان شمسی گوشکی

اساتید مشاور:

دکتر محمد رضا ظفرقندی - دکتر آیت احمدی - دکتر علیرضا پارساپور

سال دفاع: ۱۴۰۲

شماره پایان نامه: ۳۳

چکیده

مقدمه: پزشکی تدافعی انجام اقداماتی توسط پزشک است که اندیکاسیون پزشکی و منفعتی برای بیمار ندارد، (که پزشکی تدافعی مثبت نام دارد) و یا خودداری از انجام اقدامات پرخطر می باشد که دارای اندیکاسیون پزشکی و منفعت برای بیمار می باشد (که به نام پزشکی تدافعی منفی شناخته می شود). این اقدامات صرفاً با انگیزه محافظت پزشک از خود در برابر شکایت حقوقی و یا تنش هایی مانند اعتراض، پرخاشگری، سرزنش بیماران، همراهان یا همکاران انجام می گیرد. اقدامات تدافعی می تواند موجب آسیب جسمی، روانی به بیمار و یا تحمیل هزینه های غیر ضروری به بیمار یا نهاد پرداخت کننده ی هزینه ی درمانی مانند سازمان های بیمه گر شود. در بسیاری موارد پزشکی تدافعی با استانداردهای اخلاقی پذیرفته شده از قبیل احترام به حق تصمیم گیری بیمار، لزوم اخذ رضایت آگاهانه، عدم زیان رسانی و ضرورت اولویت داشتن سلامت و رفاه بیماران در تعارض بوده و در اغلب موارد از نظر اخلاقی موجه نمی باشد.

هدف: هدف از این مطالعه، بررسی ملاحظات و چالش های اخلاقی در انجام مداخلات پزشکی با انگیزه تدافعی، جایگاه حقوقی، شناسایی مصادیق، عوامل و زمینه های مبادرت به پزشکی تدافعی و شیوع آن در ایران و همچنین طراحی ابزاری برای سنجش نگرش، عملکرد و میزان شیوع برخی مصادیق اصلی پزشکی تدافعی در بین پزشکان ایرانی می باشد.

روش کار

این مطالعه دارای چهار مرحله شامل: ۱- مرور متون ۲- مطالعه کیفی، ۳- ابزارسازی ۴- مطالعه کمی می باشد. **مرور متون:** در این مرحله جستجوی غیر نظام مند **با استفاده از** کلمات کلیدی مرتبط صورت گرفت.

مطالعه کیفی: پس از دریافت مجوز از کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاه علوم پزشکی تهران با کد IR.TUMS.MEDICINE.REC.1399.731 با روش مصاحبه نیم ساختاریافته انجام گرفت که در آن با ۴۳ نفر از ذینفعان اصلی که با روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شدند مصاحبه شد و نتایج به روش تحلیل محتوایی جهت دار و با تشکیل جلسات بحث متمرکز گروهی و نظر خواهی از اساتید مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفتند.

ابزارسازی: با استفاده از نتایج بدست آمده از مرور متون و مطالعه کیفی، ابزار لازم به منظور سنجش نگرش و عملکرد پزشکان به پزشکی تدافعی و ارزیابی میزان شیوع آن در بین پزشکان ایران تدوین گردید. سپس ارزیابی روایی و پایایی سازه صورت گرفت که در نهایت پس از حذف و یا تغییر تعدادی از سوالات، ابزار مورد نظر تایید شد.

مطالعه کمی: به کمک ابزار تهیه شده به منظور دریافت نظرات پزشکان بالینی، پرسشنامه الکترونیکی که شامل ۵۰ سؤال اصلی و ۱۷ سؤال دموگرافیک بود، با استفاده از نرم افزار پرسال و سامانه ارسال پیامک سازمان نظام پزشکی ایران ابتدا بصورت آزمایشی برای پزشکان بالینی یک شهر (ساری) و سپس برای کلیه پزشکان رشته های مختلف بالینی مشغول به فعالیت در سراسر کشور که دارای حداقل دوسال سابقه فعالیت بودند در دو نوبت ارسال شد که در نهایت تعداد ۳۲۳۹ پزشک به سؤالات مربوطه پاسخ دادند. اطلاعات بدست آمده از این طریق توسط نرم افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: در بخش اول و دوم مطالعه، عوامل وزمینه‌های مبادرت به پزشکی تدافعی، مصادیق مربوطه و راهکارهای کاهش و مقابله با آن شناسایی گردید. مجموع گویه‌های به دست آمده مربوط به عوامل و زمینه‌ها ۶۱ گویه، مصادیق ۲۹ گویه و راهکارهای کاهش و مقابله با پزشکی تدافعی ۵۷ گویه بود. در بخش سوم و چهارم پژوهش پس از تهیه ابزار طراحی شده و با استفاده از آن، نگرش پزشکان بالینی به پزشکی تدافعی، میزان شیوع پزشکی تدافعی، عوامل و زمینه‌های ایجاد کننده و مصادیق مورد نظر مورد ارزیابی قرار گرفته و نتایج حاصله تحلیل شد.

بحث و نتیجه گیری: پزشکی تدافعی پدیده‌ای است دارای ابعاد و وجوه گوناگون و به لحاظ پیامدها و اثرات آن بر نظام سلامت و بیماران، دارای اهمیت خاصی می‌باشد. با توجه به تعریف ارائه شده که یکی از شاخصه‌های مهم تدافعی قلمداد کردن اقدامات و مداخلات پزشکی، وجود هدف و انگیزه دفاع و حمایت از خود در بین پزشکان می‌باشد، فهم و درک کامل و صحیح از وجوه مختلف پزشکی تدافعی نیازمند توجه کامل به عوامل، ساختارها و زمینه‌های گوناگون و پیچیده‌ای می‌باشد که در بروز آن مؤثر می‌باشند. آسیب‌های وارده به بیمار و هزینه‌های سنگین درمانی ناشی از پزشکی تدافعی، مسئولین نظام سلامت را به این فکر می‌اندازد که برای مدیریت و کاهش آن راهکاری بیندیشند. اجرایی شدن راهکارهای مورد نظر، تعداد زیادی از ذینفعان را در سطوح بالای قوای سه گانه، در حوزه‌های مختلف سیاست‌گذاری و وضع قوانین و همچنین نهادهایی که بصورت مستقیم متولی نظام سلامت می‌باشند از جمله وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی را در بر می‌گیرد. نکته مهم اینکه عامل اصلی مبادرت به اقدامات تدافعی را باید در سیاست‌ها و قوانین حاکم بر نظام سلامت پیگیری نمود، زیرا پزشکان غالباً براین باورند که انجام اقدامات تدافعی بنظر حفظ و حمایت آن‌ها در برابر شکایات ناشی از بروز آسیب‌ها و عوارض احتمالی مادی و معنوی در آینده بوده و از نظر آن‌ها اقدامی اخلاقاً موجه و مشروع می‌باشد.

واژگان کلیدی: پزشکی تدافعی، اخلاق پزشکی، حقوق پزشکی، ایران